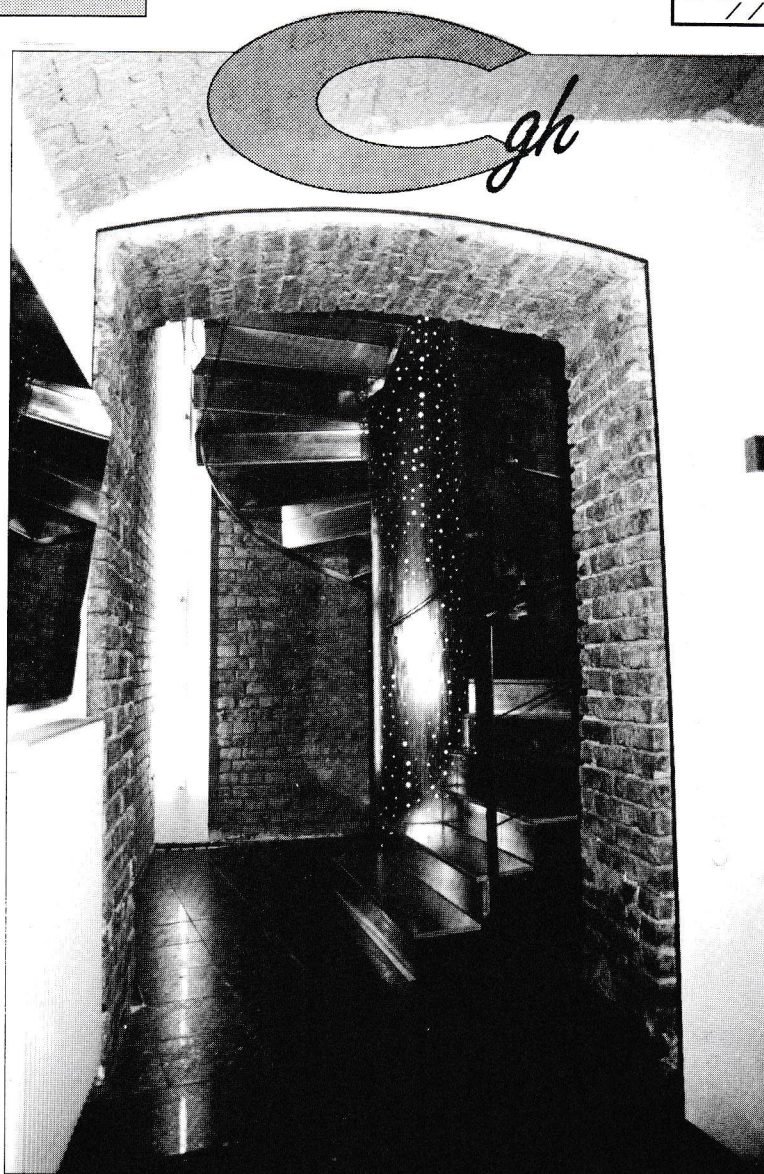
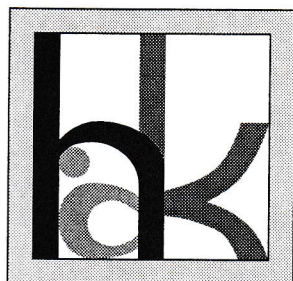

novi glas

magazin HAK-a

5/94

Miloradićeva

DILEMA

Karakter našega velikoga pjesnika Mate Meršića Miloradića bio je bez dvojbe vrlo kompliciran. Naš akademik prof. dr. Nikola Benčić u uvodu k izdanju Miloradićevih „Jačak“ napomene: „Dostakrat ga je Pegaz zaveo na 'anti-pute.“ Te kadagod vrlo nezgodne „anti-struje“ moremo opažati u različni posli Miloradićevoga života i njegovoga pjesništva.

Poznavao je i pjesnik sam ove nedostatke svojega karaktera. U pjesmi „Doma“ ovako opiše sebe:

*Glavu bistru, srce vruće
Podili mi dobri Bog!
Čemu tajat zlo viduće?
Bil sam dostkrat grišno pruće,
Kitil mi je čelo rog!
Imal jesam šegu noru,
Kotno ždribe živu krv.*

Ta vlastitost nije bila uvijek tako bezazlena. Ona tereti i njegovu ličnu sudbinu, naprimjer u odnosu k njegovomu starijemu polbratu, ki se je zadužio pak morao zaminiti prostraniju domaću hižu za tjesniju. Je to bio glavni uzrok, da Miloradić iz Kemlje vjerovatno (barem kasnije?) već nikada nije pohodio svoje rodno selo Frakanavu, ku je znao u svoji pjesma tako milo opisati kao da

mu biše takorekuć „pjesnička muza“.

Je i njegov nesrićni „antise-mitizam“ imao kakovu ličnu pozadinu? To bi se moralo posebno istražiti.

No ovde bi se htio ograničiti na ambivalentan odnos pjesnika Miloradića prema bivšoj Jugoslaviji. Njegov tipičan „anti-karakter“ podnašao je teško ugarski patriotizam i šovinizam u sridnoj i visokoj školi kod profesorov i suškolarov.

Zato se je vjerojatno već za mlada oduševio za južnoslavensku, pak još i sveslavensku ideju. Iz ovoga oduševljenja i odbijanja Habsburgovske monarhije rodi se pjesma, ku posveti biškupu Jurju Strossmayeru pod naslovom „Prst Božji“.

Uz vrlo pozitivan kratak pozdrav novoj državi SHS, ka je u 3. izdanju otiskana odmah za pozdravom biskupu Strossmayeru napisao je Miloradić prema koncu svoga života 1926. ljeta pod istim naslovom potresnu dužu pjesmu za kalendar 1927. ljeta. Ona je tako strastveno negativna protiv Srbov, da ju nisu tiskali u ka-

lendru i nisu ju zeli u nijednu zbirku. Novi Glas ju po prvi put objavlja u cijelini.

Ona je morala nastati iz strašnoga razočaranja, ko moremo razumiti ili shvatiti tek danas usred razbojničtva sadašnjega građanskoga boja u Bosni i Hercegovini.

Govori li iz ove pjesme još potresna bol? Ili prelazi bol jur u mržnju? To bi bila još veća katastrofa i za samoga pjesnika, a danas za narode bivše Jugoslavije.

Potribno je najprije razlikovati, da svaki narod ima dobrih i zlih. Pakao na zemlji nastane kad zlo prekorakne svaku mjeru do bestijalne neljudskosti. Pri tom životinjama ni ne bi smili zdaleka pripisati toliko zla.

A još i najveće zlo kriči, više za oprošćenjem. Čim veće je zlo, tim veća mora biti *ljubav!* Jedino ona more svladati zlo i postepeno velikim trudom i žrtvom izgradjivati za človika dostojne ljudske odnose, za kimi stenji i zdihava ne samo ljudska narava i sudbina, nego i cijela priroda.

AUGUSTIN BLAZOVIĆ

S H S

„Hej, Slovane -“ Čit! ne krič,
Ar mi uhu škodi!
Tvoj Slovan je pečovič,
Nigdor med narodih.

Tvoj Slovan nek rušit zna,
Zmudrit? stvorit? Ništa!
Viera mu je zginula,
Strat je nihilista!

Mlada Jugoslavija!
Tebe grdi šćrba!
Šćrba ti je Srbija,
Prazna duša Srba!

Svinje gaji, to je vse,
Stan mu je va hlivi!
K njemu putnik s Anglije
Koraka ne krivi!

Putnik najde širom slied,
Slied od Ideala,
Srpska trapi nos i glied,
Srbija je štala!

Rodno polje ča rodi?
Trnje i halugu!
Razuma i volje nij
K motinki i plugu!

Sama jedna je pri tom
Srića uz nesriće:
Srpska nij za Žide dom,
Svinja ga otriće.

Mudru glavu pitajte,
Pretelja mi Petra, (Jandrišević)
Ki je gliedal sam to vse,
On ne mlati vetra!

Čul sam rič još zamlada
Priatelja Ivana: (Muškovišić)
Srbija je kloaka
Juga i Balkana!

Va kupieli, davni čas,
- Radegund je ime -
Se godaše; još danas
Mrski čin boli me!

Vidio sam ur star i sied,
Srbe va kaputi;
Zieli su me upamet
Staroga va kutti.

Srcem sam si zaželjio
Razgovor im čuti,
Zbog jezika čut hotio
Srbe va kaputi.

Sieli su va pavilon
Harte si diliti,
Čut im more ov i on
Razgovor očiti.

Blizu biše drvored,
Šiećem se po stazi,
Okom gledam širom sviet,
Uhom k Srbom pazi.

Počeli su razgovor,
Groznu svinjariju!
Zač? A zato, da na dvor
Mene otpudiju! -

Srbu mora bit Hrvat
I Sloven pokoran!
Srb im gnjavi - davi vrat! ...
Stoj, ar zdahnut moram
(spljunut)

Srb je Aga, a Hrvat
I Sloven za raja!
Ne Bugare riga jad! ...
S tim se rod ne spaja!

Damjanich željio je njim
- Poznate ga bliže? -
Vrat jedan jedini vsim,
Da im ga prerize!

Hurra! Éljen! Hoch! Nazdrav!
Gajev antipoda!
Med svinjarih nadsvinjar,
Vridni sin naroda!

Mlada Jugoslavija!
Zbavi se od šćrbe!
Hvalit će te svit i ja:
Uči dielat Srbe! -

Prst Božji!

Biškupu Jurju Strossmayeru

Prvi sin Hrvatske, tvoj
Osvetitelj biše boj!
Glej! kot stari slamni plot
Je raščupan ptički skot!

Vidil te je Bjelovar,
Pride tamo kralj-cesar,
Pride s njim i kraljević ...
Kljun uz kljun, dvoglavi ptić!

Ti se klanjaš, mladji skot
Mimp projde, gleda pod!
Ti se klanjaš, stari skot
Krikne ti: Iskariot!

Zač? Za mudri telegram,
Slavskoj braći Kijev poslan!
Kriknem na ti triski glas:
„Božji sud će dojt na vas!“

Došal je i nij kasnil!
Mayerling je prvi bil!
Drugi: z Genfa drvni zvon,
Treti: boj i zrušen tron!

Prvi sin Hrvatske, nut
„Božji prst“ i Božji sud
Je počupal skot nadut
Prvi, drugi, treti put!

Ja se tomu veselim!
O, trpil sam dugo, nim,
Sam, preu moći, rob, odzdol,
Stiskal šakem triskal stol!

*Strossmayer Juraj, biškup
Djakovački, rodjen 1815, umro
1905*

S H S

Jugoslavski mecenaš!
Jugoslavski mešijaš!
Jugoslavski pelikan!
Spunjen ti je slavni san!

Nikad do kraja ...

Nikad do kraja s Miloradićevimi jačkama. Uvijek se još najde ka - ta pjesma, kako i ove koje sada donášamo ovde. Već smo u 3. broju "novog glasa" 1988. ljeta ukazali na činjenicu, koliko su se Miloradićeve pjesme cenzurirale i u koji tema (ženska ravnopravnost, teokracija, komunistička ideologija, antisemitizam,...). Danas dopunjujemo ov red s osvidochenjem da će se i u budućnosti najti pjesam koje nisu objelodanjane ili su se nekako, nepažnjom ili zbog toga što su bile rukopisno shranjene u kojoj ladici. Od zdonjih pjesam se tako sfuknule pjesme "Jeruzalem, Jeruzalem", "Na meji" i od iskričov "Na rešeti" i "Laž" iz dosadašnjih zbirkov ali "Pesimistam" i kitice iz "Betlehenskoga pripetenja" su namjerno izostavljene, cenzurirane. Već smo u izdanju 1978. "Jačke" dodali u 2. dijelu "Betlehenskoga pripetenja" 21. kiticu.

Ona glasi ovako:

*Va jarak se ugni, sirotica draga!
To se vozi biskup iz Madjarorsaga,
Glej, kola letiju s prelatom va svili,
Kigod se jur zvaža na automobili.*

Jasno je da su tu kiticu brisali zbog primjedbe na biskupa. A jasno je zač se pjesme "Pesimistam" i "Na rešeti" shranjale i čuvale: zbog svojega strašnoga antisemitizma.

Do danas nije razjašnjen i rasčišćen njegov netolerantan i nepodnošljiv antisemitizam. I mar koliko nas to boli, ar nas boli da moramo tu strašnu pojavu **antisemitizma** povezati s toliko razumnim i razboritim Miloradićem. Već smo se 1988. odlučili za put: ništa prešutiti, ništa zatajati o Miloradiću i od njega. Mladi oko "novoga glasa" su potribovali onda takov ravan put, a toga ćemo se držati i danas, bar koliko nam bude

to nerazumljivo i bolno. Sam Miloradić je dobro znao da se sve njegove jačke ne moru objelodaniti. U jednom svojem pismu od 24. rujna (sic!) 1915. Martinu Meršiću st. piše "Jačak gotovih imam nemer punu torbu, ali su vekšinom takove, da ih nesmim dat va štampu, ar bi me s urednikom skupa ubisili!"

Prez pretiranja se smi ustanoviti, da se jedan dio pjesam u uredničtvu "Naših novin", kalendara ili kade drugdir zničio, zgubio, a ako se nije zničilo onda se još sakriva u privatni ladica ili med kakovi spisi u kuti privatnih knjižnicov i arhivov.

Za najveću izgublenu pjesmu ili ciklus znamo od židanskoga farnika Lovre Fabiankovića ki mi je u pismu od 7. marca 1962. posvidočio. "Našao sam jedan rukopis pod naslovom "Tragedija Božja". Ova se kod direktora Prikoszovich-a izgubila." Fabianković je bio Miloradićev nasljednik u Kemlji i izgleda poslao direktoru biskupske štamparije u Juri Jandri Prikosoviću ta epos kojega je samovoljno pak (po usmenoj predaji) zničio. (Ali se možda i danas nahaja kade med Prikosovićevom ostavščinom!). Kod Ignaca Horvata sam vidio jedno pismo od farnika Fabiankovića od 3. augusta 1961. u kojem piše: "za me nima vriednosti nijedna (naime Miloradićeve znanstvene knjige - 5 knjig - ke je prepustio njemu), ar su previsoko znanstvsvene. Za ove knjige ali i to znam, da su bile dielom od dioceezanskoga cenzora odsudjene, zato i nima na njih aprobacije." I u tom pismu je primjedba, da je pjesmu "Tragediju Božju" poslao Prikosoviću i još veli za nju "pjesma najveća".

NIKOLA BENČIĆ

Jerusalem, Jerusalem!

Proljane krvi Amazon potok!...
Krščan jur nij človik, neg krvolok!
Prez čuti zvir, pozoj,... ah, ča velim;
Pakleni duh, kot kamen tvrd i nim!

Uz blisk i trisk zatrt je Dekalog
Pogrdjen božji kip, zahičen Bog!
Krščanski svit je Babilon, ne Rim,
Poruga, grozan smih poganom svim!

Ah, tvoja bol i plač, Jeremijaš!
Spasitelj! tvoja muka, Geceman,
Koruna, križ,... zaman je, sve zaman!

Molitva s neba, blagi Očenaš
"Otpusti, kot i mi ..." je psost, je laž!
Propal je svit, kod vrat je sudnji dan!

***Dekalog** - desetere Božje
zapovidi*

***Babilon** - simbol bezboštva
i pobludjenja razumivanja*

***Jeremijaš** - prorok oko 605
pred Kristušem*

Iz poredic "iskrice" 1917. je izostavljen br. 20

Na meji

Ljeto nam se puni,
Ginu danki naši:
Dugi i računi
Rastu na rovaši.

Dan se približava
Strašni i srditi,
Kad istina prava
Če na svitlo priti.

Sahnut čedu ljudi
Do mozga i kosti
Od straha na sudi
Prez milosrdnosti.

Svakomu će biti
Ča je vridan svaki,
Zlo se neće skriti,
Va ovčinoj dlaki.

Sliparija daje
Neće već valjati,
Nit velike čvalje,
A nit diplomati.

Na rešeti

Ča je Moíše;
Šmula, Sami;...
Na rešeto
Sto ih zami,
Ter pretresaj,
Ter občinji,
Skot lesičji,
Skot mačkinji
I zečinji!
Projt će sve to
Pod rešeto,
Ostat će ti
Va rešeti
Jedno zrno
Masno, črno,
Još va plivi
Smrad snitljivi,
Ter osine...
Kad se rine
Kraj rešeto
Znašat će to
Ništ va žiti!
Mjera bit će
Pliva, snit i
Prazne vriće! -

Pesimistam

O Ivane va pustini!
Nač su tebi oštri čini?:
Koren, konjic na objed,
Jutro, večer divlji med!

Zač ti kožu skroz raspara
Oštra struna dromedara;
Daj gamilji, struni mir:
Nisi ti pogan, fakir!

Ov se hiti prik po stazi
Da ga "sveti slon" razgazi,
Da ga riže sveti mač,
Sveta kola i kotač.

Tako bludi pesimista,
Komu nij već glava čista:
Nij to pravi mučenik,
Nego slipi fanatik.

Trapit tijelo, tlačit ćuti,
Pepel, vrića, čemu si ti;
Tvoj Moral je nam sumljiv,
Ta se kaje, ki je kriv.

Ar pravičan bit ne more
Prez krivice čin pokore:
A nazloba grih čini,
Prez nazlobe griha nij.

Ča uču Evagjeliste,
Nij to gaj za pesimiste.
Vedro živi Jezuš sam,
Zapovida to i nam.

Post njegovi i sva pokora
Steže tijelo prez razdora:
Prez krivice mučen nij,
Bar nekriv, no krivi mi.

Gdo Ivane priznal ne bi,
Da nazlobe nij va tebi;
No, pridaj i spametnost,
Dobra volja nij još dost.

Dobro znam po vlašćoj ćuti,
Da me volja zla ne puti:
Kad je tako, to znajuć,
Zač ću se po prsi tuć;

Duh va nami je zgoranje,
Tijelo pak pod njim zdolanje.
Ako tijelu skратиš red,
Je i duh na križ rasset.

Služit mora duhu tijelo,
Služit će neg zdravo, cijelo,
A ne, komu zgnječi post
Kožu, meso, krv i kost.

Snaga tijela duhu služi,
Duh, zadruznut va kaljuži,
Gnjilim smradom potepen,
Je va lagvi Diogen.

Ćuti su va srci žice,
Skupa složne kot sestrice:
Mudro igrat š njimi znaj,
Najt ćeš jur na zemlji raj.

Ali ki si srce stroplje,
Kot va škadnjih s cipi snoplje,
Svega sit kot Sybarit:
Navredi oduri svit.

Ter kad nezna blagoživit,
Počne dar prirodni krivit!
Sam je kriv, a ne objed.
Priroda je Ganymed.

Ivan - Ivan Krstitelj

Sveti slon - misli na kakovu ideologiju

Diogen od Sinope - grčki filozof (412 - 323)

Sybarit - stanovnik bogatoga grada Sybarisa, sinonim dobroga jila i pila

Ganymed - Zeusov peharnik, konobar na grčkom Olympu

Stojk - pripadnik stoičke filozofije, ravnodušnost

Ča priroda priredjuje,
Zač Asketa na nje pljuje;
Svit ti gusla Moll i Dur,
Budi Stojk i Epikur!

Zač prirodne dare mraziš;
Zač nam slatke čuti gaziš;
Zemlju, sunce, gdo je dal;
S pakla vrag ter Belial;

Sve je dobro, sve čagod je:
Dar početni, dar urodje:
Još i vrag i s pakla žar
Je po sebi dobra tvar.

S Istoga se stvari kroju,
Svaka gre na ruku svoju:
Zlo to nij, ako je svet
Svakoju svim pravičan red.

Po razvoju se podstavi
Zemlja travi, trava kravi:
Svako služi na konac,
Ilovača na lonac.

Tijelom našim, kad se smrvi,
Se gostiju s pravom črvi:
Nij to zlo, neg pravi red:
Sad je zrijel, va blato, cvijet!

Spuni svaka svoje čase,
Sve je dobro sebi za se,
Sve čagod je svim je dar,
Kim na korist, kim na kvar.

Zlo postane na mejdani,
Kad se višim niže hrani,
A i onda, kad okrug
Živit krati drugu drug.

O Ivane va pustini!
Nas ter Žide ne zamini.
Nas ne uči mrzit svit,
Stat na stupu kot Stylit!

Mi po srcu i po glavi
Znamo živit va ljubavi,
A i znamo, kad je čas,
Čistit s tijela grišni kvas!

Nas zemaljsko k nebu diže:
Žid si neka čut obriže,
Židu kriči: kačin skot!
Žida hiti van za plot!

Tacituša jad ne bludi,
On pravično sve presudi:
On jur piše, da je Žid
Svim narodom Parazit.

(Da mi pukne žlak na biči,
Dat ću razlog tujoj riči),
Reć ti kani Tacituš:
Žid je ploška, buha, vuš!

Plečaste ga čampe nosu
Po kozinjem vražem nosu
Širom svita, hep-hep-hepp!
Ter nas zgrna sve va žep.

A kad Žid med nami vlada,
Se dobavi mnogo smrada:
Žid nad Žida je kigod,
Da se čudiš: sapperlot!

Ah, kolike svit umami!
Malo kim je pod nogami;
Još i fratra dobro glej,
Nij bi mrbit farizej.

Njim pristaju oštri čini,
Ne Ivanu va pustini!
Njim pristaje oštra rič,
Vriću, pepel, post i bič.

Rič je prave synlereze:
Živi smirno prez askeze!
S tom sredinom, ne uz post,
Lize duh na zvršenost.

Epikur - grčki filozof (341-271), uživanje

Belial - hebrejska rič i znači isto vrag

Stylit - ranokršćanski svetac ki je živio na stupu

Tacituš - Publius Cornelius Tacitus, rimski pisac, rođen oko 55., a umro oko 120.

synlereza - grčko synairesis znači skupapovlačenje samoglasnikov od dvih slogov

U epskoj pjesmi "Betlehemska pripetnje"
u 3. dijelu "Betlehemi" dojde po 7. kitici:

Klošter je to stanje za Benediktince,
Fratri još sidiju za stolom uz vince.
Jožef prosi stana zdola kod portaša,
"Dalje mi se gernaj! Paks" mu krikne baša.

Na kameni Jožef ostavi Mariju,
Pak po briški lize na kaptolomiju:
Okolo obajde desetero stanje,
Ali va nijednom ni kvartira za nje.

Iskrica iz 1925. ljeta

Laž

Jist i žerat - ta razlika
Luči blago od človika;
To je laž po pravom sudi
Stvar se hrani kot se ljudi.
Nego luči ta razlika
Nečlovika od človika.
Glej na paši ovce, janjce,
Glej na krčmi užerance:
Vidiš - neka protestirat:
Blago jist, a ljude žerat!